

1. TVŮRCE MODERNÍ ČESKÉ MOZAIKY Z JEVPATORIJE (MICHAIL M. AJVAZ) A JEHO BRATŘI – TECHNICI (FJODOR M. AJVAZ A SEMJON M. AJVAZ)

1.1. Z rozvráceného Ruska do emigrace

Jedinou bratrskou trojicí mezi námi zjištěnými Karaimy, která přišla v rámci ruské emigrace do Československa, byli bratři Ajvazové, kteří své dětství prožili na Krymu. Nejmladší z nich Michail (Michal) Mojsejevič Ajvaz se narodil 5. listopadu 1904 v Jevpatoriji. Rodiči byli Mojsej Fjodorovič (Jufudovič) Ajvaz a Anna Semjonovna Ajvaz (1882–1968), rozená Chodžaš.¹ Michail měl starší bratry Fjodora a Semjona a sestru Eleonoru (Noru). Ajvazovi byli bohatá karaimská rodina z Jevpatorije a až do vypuknutí Velké války žili v přepychovém domě na břehu Černého moře. Michail Ajvaz tehdy navštěvoval v Jevpatoriji gymnázium.² Za občanské války se rodina Ajvazových rozdělila a její příslušníci se skrývali v různých oblastech Krymského poloostrova. Sestra Eleonora Michailovna³ Ajvaz s matkou zůstaly na Krymu a Fjodor se Semjonem, dva nejstarší bratři, opustili Rusko s ustupující Wrangelovou Dobrovolnickou armádou. Později se ještě Ajvazovým narodil čtvrtý syn Sergej. Sourozenci Eleonora a Sergej, kteří zůstali v Sovětském svazu, pracovali před vypuknutím druhé světové války v Moskvě.⁴ Sergej Ajvaz pak za druhé světové války padl.

¹ Dědem Michaila Ajvaze (a jeho sourozenců) z otcovy strany byl Fjodor (Jufuda) Ajvaz a babičkou Rail Ajvaz, rozená Poiraz, pradědem ze strany Fjodora (Jufudy) Ajvaze byl A. Ajvaz a prababičkou Murat Ajvaz, rozená Šišman, pradědem ze strany Murat Ajvaz byl Boris Pojraz a Sultan Kiskači. Dědem z matčiny strany byl Semjon (Sima) Chodžaš a babičkou Berucha Chodžaš, rozená Rofe, pradědem ze strany Semjona Chodžaše byl Alexandr Chodžaš a prababičkou Sultan Chodžaš, rozená Gelelovič, prapradědem ze strany Alexandra Chodžaše byl Sima Chodžaš a praprababičkou Bijana Gelelovič, viz Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, F 143–1064–2, Fond 143, Šapšalo Serajos fondas, dokument č. 157 v, dopis Fjodora Ajvaze z 5. 5. 1939 (obdržen).

² Národní archiv Praha, Komitét ruských a ukrajinských studentů v Praze. Ajvaz Michail, karton č. 31.

³ Její původní jméno po otci bylo Mojsejevna, jméno Michailovna začala používat v době, kdy v sovětské politice a společnosti začal silit antisemitismus. Její matka Anna Ajvaz taktéž raději o svém muži hovořila, že je Musa, nikoliv Mojsej.

⁴ NAP, Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna, 1941–1951, karton č. 37, signatura A 4203/4. Ajvaz Michal, šetření na základě žádosti Zemského úřadu v Praze ze dne 31. 5. 1939 č. 24.

1. Mojsej Ajvaz, otec Michaila Ajvaze, Moskva, ateliér V. Čechovského

2. Anna Ajvaz, matka Michaila Ajvaze

V roce 1920, kdy bylo M. Ajvazovi patnáct let a měl za sebou část gymnaziálních studií, uprchl společně s o dva roky starším kamarádem Jeremejem Sokolovským, jenž dříve studoval podobně jako Michail Ajvaz na gymnáziu v Jevpatoriji, do Bachčisaraje a po pádu a zničení Perekopu v roce 1920 se již nemohli dostat po souši z Krymu. Společně se pak dva roky toulali Krymem a živili se nejruznějším způsobem. Trpěli značným nedostatkem potravy a nakonec dostali i kurděje. Především kvůli hladu vyhledávali nejruznější práce. Mezi krymským obyvatelstvem byla poměrně značná negramotnost, takže mladíci využili příležitosti přivydělávat si tím, že rudoarmějské komisaře a místní tatarské obyvatelstvo učili číst a psát. K této práci fasovali psací potřeby, které poté prodávali, aby měli na obživu. Mnozí z místních Tatarů se podle Michaila Ajvaze odmítali učit, poněvadž to bylo proti jejich přesvědčení, mladým pedagogům však potvrdili, že kurs absolvovali, a ti poté měli dostatek vysvědčení, aby prokázali, jak „vzorně“ pracovali při likvidaci negramotnosti.⁵

⁵ Audiozáznam vzpomínek Anastasie Kopřivové (Praha, 6. 3. 2014, přepis), s. 4.

3. Bratři Ajvazové v zimním oděvu: zleva Michail Ajvaz, Fjodor Ajvaz, Semjon Ajvaz (vzadu), fotografie okolo roku 1907

Po dvou letech se jim podařilo vrátit do Jevpatorije. Když však viděli, co zde napáchala občanská válka, rozhodli se pro útěk z Ruska. Domluvili se tedy se třemi místními rybáři a také s jednou židovskou rodinou a vypluli v noci 1. března 1922⁶ od krymských břehů. Pluli v motorovém člunu devět dní proti větru. Při kontrolách – tehdy byly silné bolševické hlídky – předstírali, že jedou do Jalt. Během plavby jim došla voda i potraviny, zachránila je nakonec bulharská loď, jejíž osazenstvo jim dalo soudek vody a bochník chleba. Za absolutního vyčerpání (z lodi je museli vynést) se jim podařilo doplout do Bulharska. Tam se zotavili v nemocnici v Sofii a jejich noví přátelé jim doporučili, aby si co nejdříve dokončili vzdělání. Pokračovali proto do Šumenu a tam úspěšně absolvovali

⁶ NAP, Ministerstvo zahraničních věcí – Ruská pomocná akce, karton č. 172. Ajvaz Michal, č. 2.

4. Nora Ajvaz
a Sergej Ajvaz,
mladší sourozenci
Fjodora, Michaila
a Semjona Ajvazových

přijímací pohovory na gymnázium. Byli zkoušeni z latiny, kde komisi Michail Ajvaz (podle vlastních slov) mimo jiné přesvědčil o svých znalostech rovněž pronesením výstižné latinské věty: „Omnia mea mecum porto“ (Všechno své si nosím s sebou), která platila nejen pro staré Římany, ale především pro tehdejší emigranty z Ruska.⁷

Ruské gymnázium sem přesídlilo v dubnu roku 1922 z Konstantinopole⁸ a M. Ajvaz v tomto roce nastoupil do osmého ročníku.⁹ V Šumenu panovaly nelehké poměry, dvě stě žáků se tísnilo na palandách v jedné obrovské místnosti. S kamarádem J. Sokolovským se zároveň museli držet v ústraní, protože přišli později než hlavní evakuační vlna ruské emigrace, a to hlavně z území ovládaného Sověty, a ostatní na ně proto hleděli velmi nedůvěřivě. Michail Ajvaz vzpomínal na to, že v Šumenu měli němčinu, jejíž gramatika mu činila obtíže. Prakticky se ovšem dokonale domluvil, což bylo dáno tím, že v dětství měli bratři Ajvazové za vychovatelky baltské Němky. Během dvou let strávených v Bulharsku si privydělávali např. v přístavu a Michail Ajvaz jako výborný houslista hrával v námořnické hospodě.¹⁰

⁷ Audiozáznam vzpomínek Anastasie Kopřivové (Praha, 6. 3. 2014, přepis), s. 5.

⁸ Вадим Викторович Руднев (ed.): *Зарубежная русская школа 1920–1924 гг.* Париж: Российский Земско-городской комитет помощи российским гражданам за границей 1924, s. 52–55.

⁹ Osobní archiv Michala Ajvaze (Praha), kopie maturitního vysvědčení Michaila Ajvaze z Šumenu.

¹⁰ OA Michala Ajvaze (Praha), rukopis vzpomínek Anny Ajvazové z roku 1993 (přepis), s. 1.

5. Michail Ajvaz

V Šumenu ukončili na začátku roku 1923¹¹ gymnaziální studia a poté, co se M. Ajvaz dozvěděl, že bratři Fjodor a Semjon jsou v Československu, vydali se spolu se Sokolovským za nimi. V dubnu 1923¹² odešli z Bulharska do Československa. Ani to však nebylo bez problémů, neměli totiž žádná vstupní víza, a proto se jim podařil až druhý přechod přes hranice.¹³ Do Československa se Ajvazovi se Sokolovským podařilo dostat na přelomu dubna a května roku 1923.¹⁴

K 26. květnu 1923 již bydlel ve studentských baráčkách v Brně (Cihlářská 21), kam pravděpodobně přišel za bratrem Fjodorem, a brzy se ucházel o studium

¹¹ Na kopii potvrzení o vykonání maturity v Šumenu je datum 11. 1. 1923. Viz OA Michala Ajvaze (Praha), kopie potvrzující maturitu Michaila Ajvaze v Šumenu dne 11. 1. 1923 s právem pokračovat na univerzitách v Rusku a Bulharsku.

¹² NAP, Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna, 1941–1951, karton č. 37, signatura A 4203/4. Ajvaz Michal, č. 1.

¹³ Audiozáznam vzpomínek Anastasie Kopřivové (Praha, 6. 3. 2014, přepis), s. 5.

¹⁴ Jedna z informací hovoří o tom, že zde Ajvaz byl 26. května 1923, viz NAP, Komitét ruských a ukrajinských studentů v Praze, karton č. 31. Ajvaz Michail. Jiný dokument hovoří o tom, že byl v Československu 23. 5. 1923, viz NAP, Ministerstvo zahraničních věcí – Ruská pomocná akce, karton č. 172. Ajvaz Michal, č. 1. Podle další zprávy se však na území Československa zdržoval již od 30. dubna 1923 viz NAP, Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna, 1941–1951, karton č. 37, signatura A 4203/4. Ajvaz Michal, dokument z 1. 8. 1932.